

CZIGÁNY GYÖRGY

Vázlat a titkok természetéről

Slágerek szólnak a szerelem, az élet titkairól. Naponta emlegetjük az orvosi titok, a gyónási titok fogalmát, s hallunk hadititkokról, titkosrendőrségről, hivatali titokról. És érdekes előadásokat a természet titkairól; mágusok, bűvészek, meg a művészet, egy-egy remekmű titkairól.

Életünk valóban tele van titkokkal. Ismeretlen a jövő, s csak igen tökéletlenül, törekeiben tárható fel a múlt is. Saját emberi létezésünknek szinte csak jelene van: a „biztos” múlt anyaga álom, képzelt világnál bizonytalanabb... „Micsoda titok van az első sejtekben, amelyeket valamikor lelkünk lehelete emelt föl magasabbrendű életre!” Igen, titokba torkollanak a filozófiák alapkérdései.

A társadalom titkait tudatos erkölcsi, vagy anyagi-politikai megfontolás hozza létre; ezek mesterséges titkok. A természet titkai már igaziak, de gyakran ideiglenesnek bizonyulnak. A tudomány fokozatosan „fényt derít” e titkokra, s az ismeretlen valóság fantasztikumra a tudás józanságában szelődül meg: racionalizálódik.

Végül vannak titkok, amelyekkel szemben tehetetlen a tudomány, pontosabban nincs és nem lehet dolga velük. Annál személyesebben kapcsolódik az egyes ember hozzájuk. Az ilyen Titok követelmény és lehetőség, fölzaklató kérdés és remélt végleges válasz módján van jelen életünkben.

Nem a csodák, a jelenések titkairól szólnunk most. Nem az áttételes módon kapott üzenet titkairól, bármily tisztelettel is gondolunk Lourdes-ra, Fatimára, vagy akár Medjugorjára... De ha úgy tetszik: a rózsafüzér titkainak és létezésünk, a halál és föltámadás titkának természete készítet gyors s bizonyára gyarlón egyszerűsítő meditációra.

A szentmisében hangzik el az átváltoztatás után: íme hitünk szent titka! Ez a titok rejtelem, de nem elrejtteni akar előlünk valamit, nem elfüggönyöz, hanem föltár, kinyilvánít. Ez a titok nem információhiány, hanem épp az ellenkezője! Lényegére nem a tudomány derít fényt, mert maga a titok a fényforrás. Talán el is vakítja szemünket: a „misztikus homály” azonban a mi (gyakran primitív) élményünk terméke, s nem e titok természete.

A tudomány titkainak megoldása praktikus út, amely a hit titkait nem segít megoldani. Hogy van-e értelmes élet a világmindenségben a Földön kívül is? Ez ideigtartó titok, s talán nemsokára megszületik rá a tudomány válasza. Hitünk titka más: nem valaminek a hiánya, például ismeretnek, tudásnak, hanem nagyszerű többlet: a színről színre látásnak misztikus előlegezése. Nincs köze a rejtelmeshez, a homályhoz: annál inkább vezet a praktikus lét küszöbén túli világosságához. A tudományos kutatás aligha visz közelebb a lét értelmének megfajtásához, viszont aki a hit titkaiban képes élni, abban a lényeg nyilvánul meg: számára nincs „közelebb” és „távolibb” — csak az általa, vele, benne misztériuma. Hitünk titka a komfort vágyait nem oldja meg, de válasz létezésünk kínzó, személyes drámájára.

Képzeletünk, mely csodálatos erő lehet a művészetekben, rendre megszégyenül a napi létezés gyakorlati dolgaival szemben. A percek múlva bekövetkező banális esemény, melyhez hasonlót ezerszer megéltünk már: kitalálhatatlan. Ezer részletében más, mint ahogy elképzelni akartuk: a valóságnak nézői, szereplői, de nem rendezői vagyunk. Filmünket ismeretlen erő alakítja...

A művészet kreatív tette: paránya, ám valódi anyaga és eleme, mozgató részecskéje a Teremtésnek. A művészet is titkokból fakadó cselekedet: saját törvényei szerint rendezett léte a képzeletnek — szellemi minőség, személyes és egyetemes mondanivalóval. Mit is tesz például az író? Ottlik Géza szerint: előlről kezdi a világot... „Tulajdonképpen a hallgatás és a szó határzónáján tartózkodik, a senkiföldjén, s csak be-betör a nyelvbe, a tér-idő-anyag rögzíthetőségébe, azzal, amit át tud menteni a nyelven inneni tartalmakból. Aztán megint elhallgat.”

Hítünk titkai is — látszólag — hallgatnak. Mi pedig várunk, várakozunk jelenlétük ragyogásában.

Pedig ugye, mit sem sejtünk a halálról. Moody divatos könyvében halálon túli sejtelmekről: fényről, melegségről van szó. Az újraélesztettek talán túlvilági impresszióiról... De a minket váró fényesség és személyes hang ismerősebb kell, hogy legyen a gyerekkori nyári napsütésnél és édesanyánk szavánál!

A Titok nem információ-hiány: misztikus ajándék. A bensőséges és mélységes szeretet józan csodája. Mosoly. Olyasféle, amiről Chesterton ír, Jézusról szólva. „Ő naponkint megmutatta arcán a könnyeket, midőn a távolból szülővárosa felé tekintett. Valamit mégis rejtegetett. Komoly übermenschek és császári diplomaták szoktak büszkék lenni arra, hogy megfékezik haragjukat. Ő sohase fékezte haragját. Lelőkte a pénzváltók asztalát a templom fölépcsőjén, és megkérdezte az embereket, hogy hogyan akarják lelküket a kárhozattól megmenteni. Valamit mégis rejtegetett; volt e rettenthetetlen személyiségben mégis valami, amit féltékenységnek nevezhetünk. Volt valami, amit rejtegetett minden ember előtt, midőn felment a hegyre imádkozni. Volt valami, amit hirtelen hallgatással, vagy viharos elzárkózással takart. Volt valami, amit megmutatni még az Istennek is nagy feladat volt, midőn köztünk járt a földön. Úgy tartom, lelkének derűje volt az.”

Titok, igazi elementáris titok, mely nem igényel magyarázatot, csak a benne való részesülés vágyát, az, amelyről Simon Weil írt. „A teremtés Isten részéről nem önkikéradás, hanem a visszahúzódság cselekedete, a lemondásé. Isten és minden teremtmény: kevesebb, mint Isten egyedül. Isten megtagadta magát a mi javunkra, hogy lehetőséget adjon: mi is tagadjuk meg magunkat érte. A válasz, a viszonzás — mely tőlünk függ — igazolása a teremtő aktus esztelen szeretetének.”

E szavak „filozófiai frivolitásában” mélységes áhítat van. De végtére is, a Titok: megszentelt intimitás. Mint a testi szerelem szemérmes communioja, legszemélyesebb találkozása két létezőnek. A Teremtő és a teremtmény titka a szeretet. Mely egyesülni, egyesíteni akar — mindörökre.